

Blomsterförsäljerskan

EN DRIFTIG REAKTION PÅ MANLIGT SVEK

Fyra gånger överger Hjalmar Söderberg sin hustru och sina barn. Första gången: Hustrun – Märta – har av en händelse upptäckt att hennes man i flera år varit otrogen. Samtidigt har mannens älskarinna – Maria von Platen – varit honom "otrogen" med hans vän och författarkollega Gustaf Hellström. Och detta var inte första gången: Tidigare hade hon – medan Hjalmar var på semester med sin hustru – haft ett mera tillfälligt förhållande med författaren Henning von Melsted. Nu vill Hjalmar skiljas, men det vill inte Märta. För henne vore en skilsmässa fullständig katastrof. Hon saknade yrkesutbildning, försörjdes efter tidens borgerliga familjemönster av maken, hon var svårt sjuk i reumatism, och nu skulle hon lämnas ensam med tre små barn. Dessutom hade hon fortfarande känslor för sin man. Hon släpper inte taget. Hjalmar skriver till sin syster Frida:

"Min hustru har utvecklats till något rent förskräckligt. Hon bombarderar mig med hotelsebrev och kärleksbrev i behaglig omväxling. Hon förföljer mig överallt, där hon kan tänka sig att träffa mig, på gator och restauranter, överallt. Hon står i timmar och ringer på min dörr, fast hon vet att jag aldrig öppnar."

Slutligen flyr Hjalmar till Köpenhamn och inleder därifrån skilsmäsoförhandlingar med Märta familj. Men de leder ingen vart: familjen vill ha garantier för att Märta och barnen kommer att bli fortsatt försörjda, och det kan inte den förlupne maken gå in

under. Eftersom brytningen med Maria von Platen verkar vara definitiv tycker Hjalmar mot sommarens slut att han likaväl kan återvända till Stockholm och familjen. Han hyr dock en egen lägenhet och något fortsatt samliv med Märta kan det inte bli fråga om.

Andra gången: Sommaren 1907 följer Hjalmar hustrun och barnen till kurorten Tyringe i norra Skåne. Där kunde Märta få en mera långsiktig behandling för sin reumatism. Till en början är Märta "lugn och stilla och snäll", skriver Hjalmar till systemen, men "sedan förföljde hon mig ständigt med sin hatblandade kärlek och sitt eviga martyrium och ställde till med ständiga uppträden". Till sist flyr han, till Stockholm, till Göteborg, sedan följer en "whiskyturné" runt Skåne. I Mölle lär han känna en ung köpenhamnska, Emilie Voss, och det föranleder en köpenhamnsresa som blir upptakten till en ny kärlekshistoria. Han återvänder dock till familjen och håller kontakt med Emilie per brev. Hon hälsar också på honom i hemlighet i Stockholm

Tredje gången: I april 1908 har Hjalmar lånat ihop pengar för att kunna resa till Emilie i Köpenhamn och stanna en längre tid. Han kallar det "sin andra skilsmäsoresa". Större enighet i förhandlingarna tycks ha uppnåtts denna gång. Märta's bror Allan Abenius har insett att Märta, antagligen på grund av sin reumatism, inte kan ta hand om barnen. Nu växer uppfattningen fram att Märta bör skiljas från barnen. Hjalmar tänker tillsammans med systemen Frida och husförståndarinnan Ida Herrlin ut en plan

som går ut på att hemmet i Stockholm skall upplösas i hemlighet medan Märta är på kurort, möblerna fraktas ner till Lund, där Frida hyr en lägenhet och sedan fröken Herrlin och barnen bosätter sig. Hjalmar skulle naturligtvis bosätta sig i Köpenhamn och Märta återvända till Stockholm och tas om hand av sin familj.

Nu gick det inte som Hjalmar tänkt. Märta genomskådar planen. Hon tvingar Hjalmar att komma ner till Grännaforsa Hälsobrunn i Småland, där hon befinner sig. Där ställer hon till en stor scen med stöd av kvinnor från orten, Ida Herrlin tar till flykten, barnen klänger sig fast vid Märta och Hjalmar tvingas ta med hela familjen tillbaka till Stockholm.

Där lämnar dock Hjalmar hustru och barn på ett hotell, hemmet är ju upplöst. Han är uppgiven och han är utblottad. De pengar han nu lånar av vännen Ernest Thiel använder han till att än en gång flykta till Köpenhamn. Och denna gång, fjärde gången, kommer han att stanna där i flera år, på hemlig adress. Han hör inte ens av sig till barnen. Det faller på den sjukliga Märta att återställa hemmet. Med ekonomiskt stöd från brodern och från Ernest Thiels hustru Signe klarar hon sig åtminstone ett år.

Det är nu vi kommer till den incident som är anledningen till den här artikeln. I ett brev till Signe Thiel sommaren 1909 skriver Hjalmar från badhotellet i Dragör, söder om Köpenhamn, där han bosatt sig:

”Här om dagen såg jag i Dagens Nyheter ett porträtt av en dam, som går omkring i maskeradkostym och säljer blommor till förmån för en öfvergiven hustru med tre små barn. Jag tycker att det påminde något om Märta. Var det kanske hon?”

Artikeln i *Dagens Nyheter* hade varit publicerad den 3 juni. Artikeln illustrerades av ett stort fotografi av den utklädda kvinnan och hade rubriken:

Köp blommor!

Artikeln löd:

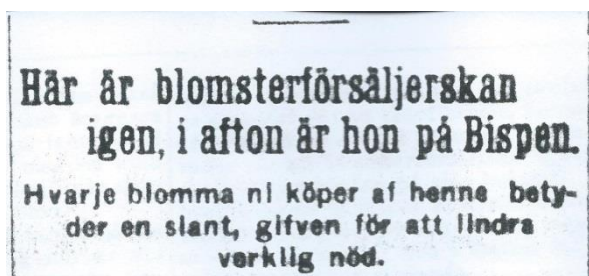
”Om ni i dag på Hasselbacken eller annorstädes möter en blomsterförsäljerska i den här ofvan afbildade kostymen, så stanna och köp några blommor! Ty pengarna, som hon på detta sätt får in, skola användas till ett mycket behjärtansvärdt ändamål: de skola ge en ensamstående, sjuklig kvinna med tre små barn, som hon är urständssatt att försörja, föda och husrum för den närmaste framtiden. Gå därför inte förbi blomsterförsäljerskan, då hon bjuder ut

sina blommor åt er, utan köp och betala bra!”

Beskrivningen av den nödställda kvinnan i behov av hjälp stämmer onekligen in mycket bra på Märta, även om vi inte med säkerhet kan säga att det rörde sig om henne. Av artikeln framgår inte alldeles klart om blomsterförsäljerskan själv är den nödlidande kvinnan eller om hon bara är behjälplig, men Hjalmar skriver faktiskt att hon påminner om Märta.

Artikeln bör ju ha väckt stockholmarnas uppmärksamhet och nyfikenhet: Vem var den övergivna, sjukliga kvinnan, och vem var den förlupne mannen som så skamligt lämnat hustru och barn i sådan nöd? Det här var en skandal! Och vem kvinnan i artikeln än var har Hjalmar naturligtvis anledning att känna sig träffad.

Fjorton dagar senare, den 16 juni får blomsterförsäljerskan en ny artikel i *Dagens Nyheter* med samma fotografi som sist och en längre rubrik:

Artikeln den här gången är också betydligt längre än den förra:

”Dagens Nyheter’s läsare känna helt visst igen den blomsterförsäljerska vi här presentera i bild, hon var nämligen afporträtterad för blott några dagar sedan i samma kostym som nu, då i sammanhang med omnämmandet af det barmhärtighetsverk

för hvilket hon säljer sina blommor. De få rader som vi då ägnade som text åt porträttet gäfvö önskad resultat; de afsågo att skärpa köplusten för blommor hos Hasselbackens publik en viss kväll, och resultatet blef 105 kr för sålda blomsterbuketter. Denna summa blef en första hjälp åt den beklagansvärda kvinna för hvars skull blomsterförsäljerskan här ofvan offrat sin tid och sitt intresse.

Den kvinna det här är fråga om att stödja är i verkligt behof af hjälp. Själ sjuk, har hon helt plötsligt ställts inför nödvändigheten att skaffa uppehälle åt tre små barn – hennes man har, efter att ha pantsatt allt familjen ägt, rymt från henne och barnen, tagande med sig hvartenda öre som fanns att ta. Det var för att lindra denna nöd blomsterförsäljerskan här ofvan senast vi talade om henne gaf sig ut på Hasselbacken, och för samma ändamål besöker hon i afton Bispen, där direktör Löfvander välvilligt gett henne tillstånd att sälja. Dagens Nyheter, som så ofta haft tillfälle att konstatera hur stockholmarna alltid med villighet och medkänsla ge en skärf där en skärf behöfs, känner sig öfvertygad om att det blott tarvas dessa få rader för att blomsterförsäljerskan i afton skall få god afgang på sina buketter. För hvar blomma ni köper af henne bidrar ni till att lindra en nöd som – hvad man kan se – är oförskyld, men i hvilket fall som helst är stor och skriande.”

Nu får man av artikeln intrycket att blomsterförsäljerskan och den nödlidande kvinnan inte är identiska. Vem i Märta’s omgivning som det i så fall skulle kunna vara fråga om är okänt. Kanske Hjalmar’s moster Emma Dahlberg, som tyckte att Hjalmar bar sig illa

åt mot hustru och barn? 105 kronor hade kvällen på Hasselbacken inbringat. Det motsvarar 5.500-6.000 kr i dagens penningvärde. Med tanke på hur många buketter det på sin höjd kan ha varit fråga om har Hasselbackens gäster varit mycket generösa

– och *Dagens Nyheter*s påtryckning ytterst effektiv. Bispen (idag riven) var huvudrestaurangen vid 1909 års Konstindustriutställning. Just den kväll blomsterförsäljerskan skulle uppträda där väntades besök av kungligheterna.

Restaurang Bispen, ritad av Ferdinand Boberg 1909, fick sitt namn efter sin belägenhet, på Biskopsudden.

Man frågar sig varför *Dagens Nyheter* tog initiativ till de här artiklarna? Även om Stockholm vid den här tiden var mycket mindre än idag kan det ju ha funnits många övergivna och nödlidande kvinnor med oförsörjda barn i Stockholm som stämde in på beskrivningen och som borde hjälpas. Det är väl troligt att den här kvinnan varit särskilt känd för redaktionen, ja stått den så nära att man varit beredd att göra en insats särskilt för henne och rentav upprepa insatsen en andra gång. Det kan tala för att det rörde sig om Märta.

Hjalmar Söderberg är vid den här tiden en flitig medarbetare i *Dagens Nyheter*. Sommaren 1909 har han artiklar införda den 23/5, 30/5, 4/6, 8/6 och 4/7, alltså just vid tiden för artiklarna om blomsterförsäljerskan. Sedan upphör medarbetarskapet. Först i december följande år, 1910, kommer en ströartikel,

men sedan aldrig mer ett regelbundet medarbetarskap. Man frågar sig om det finns något samband mellan det avbrutna medarbetarskapet och artiklarna om blomsterförsäljerskan? Ja, här vet vi inget, vi kan bara spekulera. Vi vet ju inte ens om blomsterförsäljerskan hade någon anknytning till Märta. Men har Hjalmar fått bekräftat att artiklarna om den nödlidande kvinnan handlade om Märta har han naturligtvis känt sig stött av den näsknäpp som *Dagens Nyheter* underförstått hade gett honom: "Ta hand om din hustru och dina barn, annars blir du uthängd på detta sätt!" Utpekad på detta sätt bör han ha känt det ännu svårare att återvända till Stockholm. I brevet till Signe Thiel förklarar han också att han inte har lust att återvända till Stockholm.

Märtas trakasserier ingav Hjalmar en stark rädsla för henne. Om arrangemanget med

blomsterförsäljerskan var ett sådant trakaseri blir hans rädsla mycket förståelig. Det var kvickt tänkt och roligt genomfört. Det väckte stockholmarnas sympatier och gav önskat resultat: det inbringade pengar, vilket ju var huvudsyftet, samtidigt som Hjalmar blev offentligt uthängd – om han nu var den förlupne mannen. Samtidigt var det naturligtvis chockerande för de närmast berörda, inte bara för Hjalmar utan också för Märtas familj, först och främst för den ytterst förmögne brodern. Han måste ju för stockholmarna framstå som ogin. De har allesammans anledning att känna sig skandaliserade. Om det nu verkligen rörde sig om Märta kan händelsen ha bidragit till att hon av sina närmaste började betraktas som tokig. Senare, på hösten, skriver Lisen Bonnier till Hjalmar om Märta att hon "på sätt och vis kan kallas sinnessjuk" – på vad sätt får vi dock inte veta. Och när Märta genom Lisen Bonniers försorg i november också blir undersökt och sinnessjukförklarad, skriver även Märtas föräldrar under den bilaga som utgör underlag för sinnessjukförklaringen. Märtas mor Augusta tycks dock snart ha börjat tvivla på dotterns sinnessjukdom, men då var Märta redan fånge i psykiatrin. Själv förklarar hon:

"Jag har nog starka känslor, men det behöver jag inte vara sinnessjuk för."